

تأثیر آموزش سیره تربیتی پیامبر اکرم (ص) و ائمه اطهار (ع) بر رفتار تخریب گرایانه و بهزیستی روانشناختی دانش آموزان دوره متوسطه دوم

کمال نصرتی هشی^۱ | مهدی ابوالقاسمی^۲ | محمد عظیمی^۳

چکیده

هدف این تحقیق بررسی تأثیر آموزش سیره تربیتی پیامبر (ص) و ائمه اطهار (ع) بر روی رفتار تخریب گرایانه و بهزیستی روانشناختی دانش آموزان پسر متوسطه دوم بود. این تحقیق به روش شبه آزمایشی با دو گروه آزمایش و دو گروه گواه انجام شد. جامعه آماری تحقیق شامل کلیه دانش آموزان پسر متوسطه دوم شهرستان نجف آباد در سال تحصیلی ۱۴۰۰-۱۳۹۹ بود و با روش نمونه گیری خوشه ای چند مرحله ای، چهار مدرسه و از هر مدرسه یک کلاس انتخاب شد و در برنامه شاد ۴۳ نفر در دو گروه آزمایش و ۴۹ نفر هم در دو گروه گواه شرکت کردند. برای گردآوری داده‌ها از پرسشنامه رفتار تخریب گرایانه افشانی و جواهرچیان (۱۳۹۵) و بهزیستی روانشناختی ریف (۱۹۸۹) استفاده گردید. روایی این پرسشنامه‌ها توسط متخصصان موضوعی بررسی و تایید شد و پایایی پرسشنامه‌ها نیز توسط آلفای کراباخ بررسی و مورد تایید قرار گرفت. برای تحلیل داده‌ها از آمار توصیفی و تحلیل کوواریانس استفاده شد. نتایج تحقیق بیانگر این بود که آموزش سیره تربیتی پیامبر اکرم و ائمه اطهار (ع) دارای تأثیر معنی دار بر روی کاهش رفتار تخریب گرایانه درون مدرسه ای و برون مدرسه ای دانش آموزان است و همچنین آموزش سیره تربیتی پیامبر اکرم و ائمه اطهار (ع) موجب افزایش نمره کلی بهزیستی روانشناختی دانش آموزان و همه مولفه‌های آن به جزء مولفه خودمختاری و تسلط بر محیط گردید. بنابراین با توسعه و ترویج برنامه‌های آموزشی مبتنی بر سیر پیامبر و ائمه اطهار (ع) در نهادهای آموزشی، می‌توان رفتار تخریب گرایانه دانش آموزان را کاهش و بهزیستی روانشناختی آنها را افزایش داد.

کلیدواژه‌ها: سیره تربیتی پیامبر اکرم (ص)، سیره تربیتی ائمه هدی، رفتار تخریب گرایانه، بهزیستی روانشناختی، دانش آموزان متوسطه دوم.

۵۸

سال سی و یکم
بهار ۱۴۰۲

مقاله پژوهشی

تاریخ دریافت:
۱۴۰۰/۰۸/۱۲
تاریخ پذیرش:
۱۴۰۰/۱۰/۱۹
صص: ۹۱-۶۷

شاپا چاپ: ۶۹۷۲-۲۲۵۱
الکترونیکی: ۵۱۹۶-۲۶۴۵

DOR: 20.1001.1.22516972.1402.31.58.6.6

mah.abolghasemi@gmail.com

۱. استادیار گروه آموزش علوم تربیتی، دانشگاه فرهنگیان، تهران، ایران.

۲. استادیار گروه آموزش علوم تربیتی، دانشگاه فرهنگیان، تهران، ایران.

۳. استادیار گروه آموزش علوم تربیتی، دانشگاه فرهنگیان، تهران، ایران.

مقدمه و بیان مسئله

معضل پرخاشگری^۱ از زمان‌های بسیار قدیم تا به امروز در جوامع بشری به عنوان یکی از دغدغه‌های افراد، جوامع و عوامل اجرایی در موسسات آموزشی و سازمان‌های اصلاح رفتار و همچنین والدین و معلمان بوده و همچنان در مرکز توجه متخصصان است (یحیی، ۲۰۰۳: ص ۱۸۶). پرخاشگری رفتاری است که منجر به آسیب رساندن به شخص دیگر یا صدمه زدن به چیزی می‌شود (فیک باک، ۱۹۷۰^۳)، یا به عنوان رفتاری تعریف می‌شود که منجر به خرابکاری، نفرت و کنترل توسط نیروی جسمی یا کلامی می‌گردد. پس رفتارهای تخریب گرایانه^۴ از پرخاشگری نشات می‌گیرد (بندورا، ۱۹۷۳^۵). در این راستا طبق گفته‌های شفر و مهلمن^۶ (۱۹۸۹)، رفتار تخریب گرایانه نوعی تعرض است که منجر به شکستن و تخریب اموال می‌شود. رفتار تخریب گرایانه یک رفتار شناخته شده در بین دانش آموزان با اشکال مختلفی همچون آشفتگی، فقدان احترام به معلمان و استفاده از کلمات بد، تعرض و تخریب اموال و دارایی‌های مدرسه است. دانش آموزانی که خرابکاری می‌کنند به دو گروه تقسیم می‌شوند: گروهی از دانش آموزان به طور ناخواسته به دلیل فقدان مهارت‌های جایگزین و گروهی دیگر به قصد تخریب خرابکاری می‌کنند (ابوهایمیدان، ۲۰۰۳^۷؛ ثوابیا و آل روفو، ۲۰۱۰^۸: ص ۴۱). پس رفتارهای تخریب گرایانه یک پدیده رایج در مدارس است. دانش آموزان روی صندلی‌ها و دیوارها می‌نویسند، امکانات مدرسه، سرویس بهداشتی، حمام، صندلی‌ها، درب‌ها، پنجره‌ها، محتویات کتابخانه، آزمایشگاه‌ها و حتی مخازن آب را خراب می‌کنند. در نتیجه بخاطر چنین تأثیرات مخرب رفتار تخریب گرایانه در بین دانش آموزان لازم است در سطح جامعه و مراکز آموزشی تدابیری جهت کنترل این معضل بزرگ به عمل آید.

1. Aggression
2. Yahia
3. Fechbach
4. Vandalism
5. Bandora
6. Scheffer &Mehlman
7. Abu humaidan
8. Thawabieh & Al-rofo

دومین متغیر وابسته در پژوهش حاضر، بهزیستی روانشناختی^۱ دانش آموزان است. در رابطه با بهزیستی روانشناختی باید اذعان داشت؛ روان شناسی در گذشته و در اوایل تکامل خود به عنوان یک علم، بر بیماری بیشتر از سلامت تکیه داشت و روان شناسان تاکید چندانی بر کمک به مردم برای شادتر بودن، تکامل یافته تر بودن، نوع دوست بودن، امیدوارتر بودن، عاشق تر و خوشبین بودن نداشته اند (سلیگمن،^۲ ۲۰۰۲). امروزه و در مقابل این روند، رویکرد روان شناسی مثبت نگر ظهور کرده که نقاط قوت و کمال انسانی را بررسی می کند. هدف نهایی در این رویکرد، شناسایی شیوه‌هایی است که بهزیستی انسان را به دنبال دارند (پیترسون، سلیگمن و وایلنت،^۳ ۲۰۰۶). به دنبال جنبش روان شناسی مثبت، گروهی از روان شناسان به جای اصطلاح سلامت روان از اصطلاح بهزیستی روان شناختی استفاده کردند؛ چرا که معتقدند این واژه، ابعاد مثبت بیشتری را به ذهن متبادر می کند (ریف و سینگر،^۴ ۲۰۰۸). بهزیستی روان شناختی همان سلامت روان است. فردی که سالم است، قادر به مقابله و تنظیم فشارهای مکرر زندگی روزمره در یک راه قابل قبول است. بهزیستی روان شناختی به ادراک فرد از میزان هماهنگی بین خود از یک سو و پیامدهای عملکردش از سوی دیگر اشاره دارد، این فرایند بهزیستی است که به یک ارزیابی مداوم و نسبتاً پایدار از رضایت درونی در طول عمر یک فرد منجر می شود (فلاحیان، آقایی، آتش پور و کاظمی، ۱۳۹۳ و نادری اثر، احدی، بهرامی و حاتمی، ۱۳۹۶: ۱۲۴).

بهزیستی روانشناختی همچنین به عنوان توانایی توسعه، حفظ و اصلاح مناسب روابط متقابل با دیگران در جهت دستیابی موفقیت آمیز به اهداف تعریف می شود (جانسون و جانسون،^۵ ۲۰۰۴: ص ۷۹۲). لذا بهزیستی روانشناختی توسط محققان در زمینه روانشناسی به طور گسترده ای مورد بررسی قرار گرفته است (هانسن، ترولین، پولسن و پاسکارالا،^۶ ۲۰۱۶: ص ۱۹۴). در این میان، کار ریف در مورد بهزیستی متمایز کردن دو دیدگاه مختلف از بهزیستی انسان و ایجاد یک مدل متقاطع از بهزیستی روانشناختی است (ریف، ۱۹۸۹؛ ریف و کیز،^۷ ۱۹۹۵)، که شش بعد اصلی بهزیستی روانشناختی را مشخص می کند:

1. Psychological Well-Being
2. Seligman
3. Peterson, Seligman, & Vaillant
4. Ryff & Singer
5. Johnson and Johnson
6. Hanson, Trolian, Paulsen, & Pascarella
7. Ryff & Keyes

۱- خودمختاری، ۲- تسلط بر محیط، ۳- رشد شخصی، ۴- روابط مثبت با دیگران، ۵- هدف در زندگی و ۶- پذیرش خود^۱.

در توضیح مولفه‌های بهزیستی روانشناختی لازم به ذکر است؛ فردی با سطح بالای خودمختاری، خود تعیین کننده و مستقل است و در امر تفکر و اقداماتش قادر به مقاومت در برابر فشارهای اجتماعی است و رفتارش را از درون تنظیم می‌کند، فردی با سطح بالایی از تسلط بر محیط، دارای مهارت تسلط و مهارت در مدیریت محیط پیرامون خود است، مجموعه‌ای پیچیده از فعالیت‌های خارجی را کنترل می‌کند، [و] قادر به انتخاب یا ایجاد موقعیت‌های متناسب با نیازها و ارزش‌های شخصی است. فردی که دارای سطح بالایی از رشد شخصی است، همیشه خود را در حال رشد و توسعه می‌بیند، از تجربه‌های جدید با آغوش باز استقبال می‌کند. فردی با روابط مثبت بالا با دیگران، دارای روابط گرم، رضایت بخش، قابل اعتماد با آنها، و نگران رفاه دیگران است، {همچنین} قادر به همدلی، محبت و صمیمیت قوی با دیگران است، و از روابط انسانی فهم و درک عمیقی دارد. فردی با اهداف بالا در زندگی، حس می‌کند زمان حال و گذشته برایش معنادار است [و] اهداف و مقاصد برای زندگی دارد. سرانجام، فردی با سطح بالایی از پذیرش خود "دارای نگرش مثبتی نسبت به خود است، جنبه‌های مختلفی از خود (از جمله ویژگی‌های خوب و بد) را تأیید و می‌پذیرد [و] نسبت به زندگی گذشته احساس مثبتی دارد (ریف، ۱۹۹۵: ۱۰۱). سطح بالای بهزیستی روانشناختی با بسیاری از نتایج مثبت زندگی و سلامتی مانند شادی، هدف و رضایت همراه می‌باشد، در حالی که سطح پایین بهزیستی روانشناختی با احساس افسردگی، اضطراب و تنهایی مرتبط است (هانسن و دیگران، ۲۰۱۶: ص ۱۹۴-۱۹۵). از این رو به خاطر حفظ دانش آموزان از احساس افسردگی، اضطراب و سایر مشکلاتی که از فقدان یا سطح پایین بهزیستی روانشناختی نشأت می‌گیرد، باید در مراکز آموزشی تدابیری در جهت ارتقای بهزیستی روانشناختی دانش آموزان مبذول گردد.

علازمه اقداماتی که در جهت حل رفتارهای تخریب گرایانه و بهبود بهزیستی روانشناختی دانش آموزان تحقق یافته است، مطالعه وضع موجود در ارتباط با رفتارهای تخریب گرایانه و بهزیستی روانشناختی دانش آموزان در کشور ایران نشان می‌دهد، برای رسیدن به وضع مطلوب

1. (1) Autonomy (2) environmental mastery (3) personal growth (4) positive relations with others (5) purpose in life (6) self-acceptance.

فاصله زیادی وجود دارد. برای مثال در زمینه رفتار تخریب گرایانه طبق گزارش قاسم زاده اجیرلو، معینی و کرم پور (۱۳۹۹)؛ سپهوند، عارف نژاد، فتحی چگنی و سپهوند (۱۳۹۹)؛ اشرف سمنانی (۱۳۹۸) و کریمی منجرمویی و فرهمند (۱۳۹۵)، رفتار تخریب گرایانه یا «تخریب اموالی عمومی»، از جمله آسیب‌های اجتماعی است که در طی نیم قرن اخیر و در شهرهای بزرگ جهان و از جمله شهرهای کوچک و بزرگ ایران به کرات دیده شده و نیازمند توجه جدی مسئولان و سیاستگذاری‌های ضروری است. چون یکی از انواع آسیب‌های اجتماعی است که سالیانه، هزینه‌های گزافی را بر شهرداری‌های شهرهای بزرگ کشور تحمیل می‌کند. همچنین طبق تحقیق نبوی، سالمیان و حبیبیان (۱۳۹۱)، خرابکاری‌هایی که از سوی دانش آموزان در ساعات آموزشی بر روی وسایل و امکانات مدرسه صورت می‌گیرد، باعث فرسوده شدن ساختمان مدارس و وسایل آموزشی می‌شود و محیط نازیبایی را به وجود می‌آورد که خود مزید بر علت می‌شود و میزان خرابکارهای دانش آموزان را افزایش می‌دهد. این رفتارها با تأثیر منفی بر روحیه دانش آموزان، سطح آمادگی و یادگیری آنان را پایین می‌آورد و فرایند یاددهی و یادگیری را در مدارس به نحو بسیار وسیعی از حالت اصولی خارج می‌کند و به آن جنبه اجباری و گریزناپذیر می‌بخشد. آثار و نتایج این رفتارهای تخریب گرانه نه تنها کانون خانواده را تهدید می‌کند، بلکه بر سلامت و امنیت جامعه تأثیر منفی خواهد گذاشت.

در ارتباط با بهزیستی روانشناختی دانش آموزان نیز اذعان شد که خودمختاری، تسلط بر محیط، رشد شخصی، روابط مثبت با دیگران، داشتن هدف در زندگی و پذیرش خود از مولفه‌های بهزیستی روانشناختی است. طبق یافته‌های برخی از تحقیقات همچون فرزانه و عجم (۱۳۹۵) و نیستانی (۱۳۹۵) و تجارب خود محققان در پژوهش حاضر، دانش آموزان در مدارس ایران به لحاظ خودمختاری، رشد شخصی و ... وضعیت مطلوبی ندارند. بر اساس تحقیق ثروت یاری و دیگران (۱۳۹۸)؛ ریاحی، ایزدی مزیدی، تشکری و منصوری (۱۳۹۶) و صفی‌الحسینی و دیگران (۱۳۹۶)، امروزه افسردگی شیوع گسترده‌ای در بین دانش آموزان ایران دارد. این درحالی است که از نظر هانسن و دیگران (۲۰۱۶)، احساس افسردگی، اضطراب و تنهایی از پایین بودن سطح بهزیستی روانشناختی نشات می‌گیرد و طبق پژوهش صفی‌الحسینی و دیگران (۱۳۹۶)، شیوع افسردگی خود موجب افزایش احتمال سوء مصرف مواد، خودکشی و اختلال عملکرد

روانشناختی، اجتماعی و تحصیلی دانش آموزان می شود. بنابراین در این پژوهش جهت غلبه بر مسائل ذکر شده، به بررسی تأثیر آموزش سیره تربیتی پیامبر (ص) و ائمه اطهار (ع) بر روی رفتار تخریب گرایانه و بهزیستی روانشناختی دانش آموزان پسر متوسطه دوم پرداخته می شود.

مبانی نظری

مبنای نظری ایده پژوهش از اینجا نشأت می گیرد که سیره تربیتی پیامبر اکرم (ص) و ائمه اطهار (ع) سرشار از تعالیم غنی در بحث تأکید بر کنترل رفتارهای مخرب و بزهکاری نوجوانان و بحث آسیب شناسی (کرمی، ۱۳۹۳؛ بزرگی، ۱۳۸۷؛ میرخلیلی، ۱۳۸۸؛ حاجی ده آبادی و حسینی زاده، ۱۳۸۵؛ داودی و حسینی زاده، ۱۳۸۹ و جباری، ۱۳۹۷) و مباحث مربوط به بهزیستی روانشناختی و مولفه های آن (داودی و حسینی زاده، ۱۳۸۹؛ محمدی، رسول زاده، جانبرزگی، پسندیده و ثالثی، ۱۳۹۷؛ نیاصادق، حسینی و وکیلان، ۱۳۹۷ و ایروانی و عمادی، ۱۳۹۲) است و حتی خود پیامبر (ص) در زندگی خویش به عنوان فردی خودمختار و کسی که بر محیط پیرامون خویش تسلط کامل داشت و در زمینه رشد شخصی، روابط مثبت با دیگران، هدف در زندگی و پذیرش خود، یک الگوی کامل و جامع معرفی می شود. لذا منظور از سیره تربیتی پیامبر (ص) و ائمه اطهار (ع) سیره عملی و نظری آن بزرگواران است. سیره عملی، سبک و شیوه زندگانی عملی و رفتاری حضرت پیامبر اکرم (ص) و ائمه اطهار (ع)، در بعد فردی، خانوادگی و اجتماعی است و مقصود از سیره نظری، بررسی دیدگاه های آن حضرت و معصومین (ع) در مورد شیوه رفتار تربیتی و اخلاقی با مطالعه احادیث نقل شده از آن پیامبر بزرگوار و ائمه اطهار (ع) و روایات معتبر وارده در مورد آنها است و در بحث اهمیت و جنبه های مثبت سیره تربیتی پیامبر (ص) و ائمه اطهار (ع) لازم به ذکر است؛ برای بهتر زیستن و زودتر به مراتب کمال انسانیت رسیدن، توجه به شیوه های تربیتی پیامبر (ص) و ائمه اطهار (ع) بهترین و کامل ترین الگو برای آموزش و پرورش انسان ها در راه دستیابی به سعادت و پیشرفت است (داودی و حسینی زاده، ۱۳۸۹: ص ۱). بنابراین، در پژوهش حاضر به عنوان یک کار شبه آزمایشی و بخاطر اهمیت آموزش سیره تربیتی پیامبر اکرم (ص) و ائمه اطهار (ع) در قالب یک کار جدید، پژوهشگران به دنبال مطالعه تأثیر آموزش سیره تربیتی پیامبر (ص) و ائمه اطهار (ع) و مشاهده تأثیر آن بر رفتارهای تخریب گرایانه و بهزیستی

روانشناختی دانش آموزان دوم متوسطه هستند تا شاهد این بود که آیا در عمل هم اجرای آموزش سیره تربیتی موجب بهبود رفتارهای تخریب گرایانه و بهزیستی روانشناختی دانش آموزان می شود یا نه؟

پیشینه پژوهش

با مطالعه پیشینه تحقیق روشن شد؛ به منظور غلبه بر مسائل ذکر شده در بخش بیان مسئله، پژوهش هایی در زمینه کاهش رفتار تخریب گرایانه و بهبود بهزیستی روانشناختی دانش آموزان انجام شده است. برای مثال در زمینه رفتار تخریب گرایانه، نتایج حاصل از تحقیق سپهوند و دیگران (۱۳۹۹) با عنوان «شناسایی و تبیین اثرگذارترین و اثرپذیرترین مؤلفه های مؤثر بر گرایش دانش آموزان به وندالیسم با روش دیمتل فازی» نشان داد؛ خودنمایی، تربیت خانوادگی، هیجانات روحی و روانی، بافت محل سکونت و گروه همسالان از موثرترین عوامل گرایش دانش آموزان به رفتار تخریب گرایانه است. در تحقیق دمام و گراوند (۱۳۹۸) تحت عنوان «بررسی جامعه شناختی عوامل اجتماعی مؤثر بر گرایش نوجوانان به وندالیسم»، یافته ها آشکار ساخت که متغیرهای برجسته خوردن، کنترل و نظارت خانوادگی، پابندی به ارزش ها و هنجارهای مذهبی و قانونی، میزان استفاده از رسانه ها و فقر عاطفی تاثیر معناداری بر رفتارهای تخریب گرایانه نوجوانان پسر داشته اند. طبق مطالعه قره داغی، محمودی و اصل فتاحی (۱۳۹۱) با عنوان «پیش بینی رفتارهای پرخطر بر اساس جهت گیری مذهبی و سبک مقابله ای در دانش آموزان دختر دوره متوسطه شهرستان مرند»، هر چه دانش آموزان در جهت گیری مذهبی درونی نمره بالاتری کسب کنند، رفتارهای پرخطر در آنها کمتر می شود. کرازخووا، ورویوا، زدانوواچ و الجو کیناب^۱ (۲۰۱۸) در پژوهشی با عنوان «رفتارهای تخریب گرایانه دوره نوجوانی: نقش رابطه والد - کودک در رشد رفتارهای مخرب»، آشکار ساختند که فضای خشونت در خانواده در ایجاد رفتارهای تخریب گرایانه موثر است. بعلاوه شیوه تربیت و تاثیر مادر در بروز رفتارهای تخریب گرایانه بیش از نقش پدر است. ویاللتا و فاندویلا^۲ (۲۰۱۷) در پژوهش خود با عنوان «رفتارهای تخریب گرایانه در مدارس مکزیکی»، به این نتیجه دست یافتند که عضویت در گروه های هم سال بزهکار، سابقه

1. Kruzhkova, Vorobyeva, Zhdanov, & Ljovkin

2. Vilalta & Fondevila

مصرف مواد مخدر، رفتارهای قلدرمابانه و رعایت نکردن مقررات محیط آموزشی و برخوردهای به دور از عدالت اولیا مدرسه در بروز رفتارهای تخریب گرایانه نقش دارند.

در زمینه بهزیستی روانشناختی نیز یافته‌های تحقیق مکرم، کاظمی و تکلوی (۱۴۰۰)، با عنوان «اثر بخشی آموزش مهارت‌های هیجانی-اجتماعی بر شایستگی هیجانی/اجتماعی و بهزیستی روانشناختی دختران تک والد»، نشان داد؛ آموزش مهارت‌های هیجانی-اجتماعی تأثیر معناداری بر بهبود شایستگی هیجانی/اجتماعی و بهزیستی روانشناختی دختران تک والد دارد. طبق تحقیق قره داغی، زمستانی و ولیئی (۱۳۹۹) تحت عنوان «بررسی رابطه بین عملکرد خانواده و تنظیم شناختی هیجان با بهزیستی روان شناختی دانش آموزان»، می‌توان گفت با افزایش عملکرد خانواده و تنظیم شناختی هیجان در دانش آموزان دختر، بهزیستی روان شناختی آنان نیز افزایش می‌یابد. پیری الله لو، پناه علی و نقی اقدسی (۱۳۹۹) در پژوهشی با عنوان «اثر بخشی معنویت درمانی مبتنی بر خودآگاهی بر بهزیستی روانشناختی و ابراز وجود»، نشان دادند که معنویت درمانی بر مولفه‌های بهزیستی روانشناختی موثر بوده است. تحلیل اطلاعات تحقیق نادری اثر و همکاران (۱۳۹۶) تحت عنوان «اثر بخشی آموزش گروهی هوش معنوی بر بهزیستی روان شناختی در دانش آموزان دوره دبیرستان» و مرحمتی و فولادچنگ (۱۳۹۶) با عنوان «اثر بخشی آموزش مهارت‌های زندگی با رویکرد اسلامی بر بهزیستی روان شناختی یادگیرندگان»، نشان داد که به ترتیب آموزش هوش معنوی و آموزش مهارت‌های زندگی از منظر اسلام و روان شناسی بر بهزیستی روان شناختی در دانش آموزان تأثیر دارد. از یافته‌های پژوهش بزرگر بفرویی (۱۳۹۳) تحت عنوان «اثر بخشی آموزش معنویت درمانی از دیدگاه اسلام بر بهزیستی روانشناختی و عملکرد تحصیلی دانش آموزان دختر»، نتیجه گرفته می‌شود که می‌توان از معنویت درمانی در ارتقاء بهزیستی روانشناختی و عملکرد تحصیلی دانش آموزان بهره برد. طبق تحقیق لوکاس^۱ (۲۰۲۱) با عنوان «تأثیر فعالیت فیزیکی بر بهزیستی روانشناختی و وضعیت سلامت ادراک شده دانشجویان در دوران همه گیری ویروس کرونا»، تعطیلی اماکن ورزشی و فراخوان فاصله اجتماعی باعث می‌شود که اکثر دانشجویان دانشگاه فعالیت بدنی قبلی خود را حفظ نکنند. این تغییرات نامطلوب در فعالیت بدنی، بر بهزیستی روانشناختی دانش آموزان تأثیر منفی می‌گذارد. آلیورنینی، کایوکیچولو، منگنلی،

1. Lukács

چیریگو و لوسیدی^۱ (۲۰۱۹) در پژوهشی تحت عنوان «بهزیستی روانشناختی دانش آموزان و رابطه چند بعدی آن با پیشینه مهاجرت، جنسیت، وضعیت اجتماعی-اقتصادی، پیشرفت و اندازه کلاس»، دریافتند که زنان، دانش آموزان با تجربه موفقیت کم، مهاجران و دانش آموزان دارای وضعیت اقتصادی-اجتماعی پایین در مدرسه، بیشتر در معرض خطر پریشانی روانشناختی هستند. بانو، سیشنگ، خان و خان^۲ (۲۰۱۹) در تحقیقی با عنوان «استفاده از واتساپ و بهزیستی روانشناختی دانش آموز: نقش سرمایه اجتماعی و یکپارچگی اجتماعی»، به این نتیجه رسیدند که زمان صرف شده در واتساپ به طور مثبتی بر بهزیستی روانشناختی دانش آموزان تأثیر می‌گذارد.

بنابراین، بر اساس تحقیقات اشاره شده در بالا می‌توان اذعان داشت؛ در سال‌های اخیر جهت غلبه بر مسائل، توجه فزاینده‌ای به انجام مداخله‌هایی در بحث رفتار تخریب گرایانه و بهزیستی روانشناختی دانش آموزان مبدول شده است. اما همچنان طبق تحقیقات درباره وضع موجود که به آنها اشاره شد، می‌توان در مدارس شاهد رفتارهای تخریب گرایانه و ضعف بهزیستی روانشناختی دانش آموزان و عوامل نشأت گرفته از آن همچون احساس افسردگی، اضطراب و تنهایی در کشور ایران بود. لذا در مقایسه با تحقیقات انجام شده وجه امتیاز و نوآوری پژوهش حاضر این است که در این تحقیق جهت غلبه بر مسائل ذکر شده در بالا، به بررسی تأثیر آموزش سیره تربیتی پیامبر (ص) و ائمه اطهار (ع) بر روی رفتار تخریب گرایانه و بهزیستی روانشناختی دانش آموزان متوسطه دوم پرداخته شد که در تحقیقات اشاره شده، چنین تحقیقی صورت نگرفته بود و به این خاطر، پژوهش حاضر یک کار جدید و نو در این زمینه محسوب می‌شود.

روش پژوهش

این تحقیق از نوع تحقیقات شبه آزمایشی، به شیوه پیش‌آزمون و پس‌آزمون با گروه کنترل بود. جامعه این تحقیق شامل دانش آموزان پسر متوسطه دوم شهرستان نجف آباد در سال تحصیلی ۱۴۰۰-۱۳۹۹ بود. به دلیل گستردگی نمونه تحقیق، روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چند مرحله‌ای مورد استفاده قرار گرفت. نخست چهار مدرسه پسرانه متوسطه دوم در سطح شهرستان به صورت تصادفی انتخاب، و پس از آن از هر مدرسه به صورت تصادفی یک کلاس گزینش و در دو گروه

1. Alivernini, Cavicchiolo, Manganelli, Chirico & Lucidi

2. Bano, Cisheng, Khan & Khan

کنترل و دو گروه آزمایش اختصاص داده شد. تعداد نمونه تحقیق در گروه آزمایش ۴۳ نفر و در گروه گواه ۴۹ نفر بود.

برای اندازه گیری رفتار تخریب گرایانه از پرسشنامه رفتار تخریب گرایانه افشانی و جواهر چیان^۱ (۱۳۹۵) استفاده شد. این پرسشنامه دارای ۱۳ سؤال در طیف لیکرت پنج درجه ای هست و دو بعد رفتار تخریب گرایانه درون مدرسه ای و برون مدرسه ای را می سنجد. روایی سازه و محتوایی این پرسشنامه در تحقیق افشانی و جواهر چیان تایید شده و پایایی این ابزار نیز به روش آلفای کرانباخ مورد تایید قرار گرفته است. در این تحقیق برای بررسی روایی محتوایی پرسشنامه از نظر متخصصان موضوعی استفاده شده است. این متخصصان (شامل پنج فرد که سه نفر دارای دکتری تخصصی جامعه شناسی در گرایش مسائل اجتماعی که در حیطه واندالیسم کارهای پژوهشی انجام داده اند) با بررسی پرسشنامه روایی محتوایی آن را تایید کردند. برای بررسی پایایی این پرسشنامه نیز از آلفای کرانباخ استفاده شد. نتایج در جدول شماره ۱ ارایه شده است.

جدول شماره ۱: پایایی پرسشنامه رفتار تخریب گرایانه

مؤلفه ها	ضریب آلفای کرانباخ
رفتار تخریب گرایانه درون مدرسه ای	۰/۸۴
رفتار تخریب گرایانه درون مدرسه ای	۰/۷۵

برای اندازه گیری بهزیستی روانشناختی از فرم کوتاه پرسشنامه بهزیستی روانشناختی ریف استفاده شده است. نمره گذاری پرسشنامه بهزیستی روانشناختی ریف بر اساس طیف لیکرت می باشد. پرسشنامه بهزیستی روانشناختی ریف دارای شش مؤلفه و برای هر مؤلفه سه سوال در نظر گرفته شده و دارای یک نمره کل می باشد. مؤلفه های این پرسشنامه شامل پذیرش خود، روابط مثبت با دیگران، خودمختاری، تسلط بر محیط، زندگی هدفمند و رشد فردی است. لذا در این تحقیق برای بررسی روایی محتوایی پرسشنامه از نظر متخصصان موضوعی استفاده شده است. این متخصصان (سه نفر دارای مدرک دکتری روانشناسی تربیتی) با بررسی پرسشنامه آن را تایید کردند. برای بررسی پایایی این پرسشنامه نیز از آلفای کرانباخ استفاده؛ نتایج در جدول شماره ۲ ارایه شده است.

۱. اسم اصلی پرسشنامه وندالیسم است و در این مقاله معادل فارسی آن تحت عنوان رفتار تخریب گرایانه استفاده شد

جدول شماره ۲: پایایی پرسشنامه بهزیستی روانشناختی

مولفه ها	ضریب آلفای کرانباخ
پذیرش خود	۰/۷۴
روابط مثبت با دیگران	۰/۷۹
خودمختاری	۰/۷۲
تسلط بر محیط	۰/۸۴
زندگی هدفمند	۰/۷۶
رشد فردی	۰/۸۵
نمره کلی بهزیستی روانشناختی	۰/۷۵

روش اجرا تحقیق به این شکل بود که پس از انتخاب نمونه تحقیق و جای گذاری کلاس‌ها به عنوان گروه آزمایش و گواه، برنامه آموزشی نه جلسه ای برای دانش آموزان گروه آزمایش در قالب کلاس‌های درس آیین زندگی (به عنوان محتوای آموزشی فوق برنامه) ارائه شد و دانش آموزان گروه گواه محتوای درسی عادی درس آیین زندگی را آموختند. به دلیل اینکه کلاس‌ها در سال تحصیلی جاری به دلیل شیوع ویروس کوید ۱۹ به صورت غیر حضوری برگزار شده بود؛ محتوای آموزشی ارائه شده به دانش آموزان در گروه آموزش نیز از این قاعده مستثنی نبود و جلسات آموزشی در بستر اپلیکیشن شاد به صورت آنلاین برگزار گردید. طبق روال عادی، کلاس‌های این دانش آموزان نیز حضور و غیاب و فعالیت دانش آموزان در حین برگزاری کلاس آنلاین مورد توجه مدرس محترم بوده است و در نهایت طول کلاس‌های آنلاین ۹۰ دقیقه و دانش آموزان در صورت از دست دادن بخشی از کلاس می‌توانستند ضبط شده جلسات را مشاهده کنند. خلاصه‌ی جلسات برنامه آموزش سیره تربیتی پیامبر اکرم (ص) و ائمه (ع) بر روی گروه آزمایش به شرح زیر می‌باشد:

جدول ۳. رئوس مطالب عنوان شده در جلسات آموزشی

تعداد جلسات	زمان (دقیقه)	موضوعات مورد بحث	تکالیف دانش آموزان برای تحقیق و بحث کلاسی
۱	۹۰	آشنایی پیامبران و ائمه اطهار و نقش و اهمیت آن‌ها در دنیا و آخرت،	دادن پروژه جهت بررسی دیدگاه‌های غیر مسلمانان درباره پیامبر اسلام و ائمه اطهار، بحث با والدین درباره نقش و اهمیت آشنایی با بزرگان دینی و ارائه به کلاس
۲	۹۰	آشنایی دانش آموزان با مفهوم سیره پیامبر و ائمه اطهار و چرایی الگو گیری از آن‌ها	بررسی میزان ظهور سیره پیامبر و ائمه در رفتار و کردار مسلمانان، بررسی میزان بکارگیری سیره بزرگان دینی در رفتار و کردار اعضای خانواده و عوامل مدرسه و نوشتن گزارش درباره آن
۳	۹۰	آشنایی دانش آموزان با سیره تربیتی پیامبر اسلام و ائمه اطهار در ابعاد رشد روحی و روانی	بررسی تحقیقات علمی انجام شده درباره تاثیر سیره پیامبر و ائمه در رشد و سلامت روان و ارائه آن به کلاس
۴	۹۰	آشنایی دانش آموزان با سیره پیامبر و ائمه در برخورد با دیگران، حفظ و نگهداری از بیت المال	گزارش دانش آموزان درباره نحوه برخورد با اموال عمومی و تعامل آن‌ها با افرادی که اقدام به تخریب اموال عمومی می‌کنند. این فعالیت سعی شد به صورت عملی انجام شود و دانش آموزان در خارج از محیط کلاسی این فعالیت را انجام داده و گزارش را به کلاس ارائه دهند.
۵	۹۰	آشنایی دانش آموزان با سیره پیامبر و ائمه درباره برخورد با مشکلات و مصائب دنیوی و شکرگرای از داشته‌ها	بیان خاطراتی درباره برخورد با مشکلات در زندگی شخصی و چگونگی واکنش مناسب‌تر به مشکل با الهام از آموزه‌های اسلامی
۶	۹۰	پرورش نیک اندیشی و خیر خواهی عمومی در کلام پیامبر اسلام و ائمه اطهار	تمرین تفکر مثبت و سعی در نهادینه کردن رفتار خیرخوانانه در راستای حفظ اموال عمومی، تهیه گزارشی درباره مثال‌هایی از نحوه و چگونگی برخورد بزرگان دینی با اموال عمومی و بیت المال

جدول ۳. رئوس مطالب عنوان شده در جلسات آموزشی

تعداد جلسات	زمان (دقیقه)	موضوعات مورد بحث	تکالیف دانش آموزان برای تحقیق و بحث کلاسی
۷	۹۰	آشنایی دانش آموزان با وحدت و مشارکت جمعی برای رفع مشکلات اجتماعی بر اساس سیره تربیتی پیامبر و ائمه اطهار	تهیه گزارش درباره نحوه فعالیت و مشارکت دانش آموزان در امور مدرسه در زمان قبل کرونا و همچنین نوشتن گزارشی از تجربیات و موانع مشارکت در مدرسه و ارائه راهکارهایی برای افزایش مشارکت دانش آموزان در مدرسه مبتنی بر تحقیقات سیره بزرگان دینی
۸	۹۰	آشنایی دانش آموزان با نحوه تعامل فرد با خداوند و خود از منظر سیره تربیتی پیامبر و ائمه اطهار	بیان تجربیات دانش آموزان درباره اتکا به خداوند به عنوان قوی‌ترین و مهم‌ترین تکیه گاه و آثار آن در زندگی فردی و اجتماعی، تحقیق درباره چگونگی غلبه بر موانع خودشناسی و خودکنترلی طبق آموزه‌های اسلامی
۹	۹۰	آشنایی دانش آموزان با نحوه تعامل فرد با دیگران از منظر سیره تربیتی پیامبر و ائمه اطهار	از دانش آموزان خواسته شد، تصور کنند جامعه ای بر اساس نوع رفتار و منش پیامبر و ائمه اطهار با دیگران بنا بنهاده شود. این جامعه را از ابعاد مختلف توصیف کرده و نقش خودشان را در جهت تحقق آرمان‌های اسلامی در این جامعه بیان نمایند

محتوای آموزشی این جلسات بر اساس تالیفات و تحقیقاتی چون بزرگی (۱۳۸۷)؛ جباری (۱۳۹۷)؛ حاجی ده آبادی و حسینی زاده (۱۳۸۵)؛ سجادی (۱۳۸۸)؛ معتمدی (۱۳۹۲)؛ ایرانمنش، نجفی، بهرامی و نصرتی هشی (۱۳۹۶)؛ فرمهینی (۱۳۹۸) و رسولیان و صادقی (۱۳۹۹) طراحی و به دانش آموزان انتقال داده شده است. با استفاده از تحقیقات این محققین سرفصل‌های مناسب برای کاهش رفتار تخریب‌گرایانه و بهزیستی روانی در گام نخست شناسایی شد و سپس با رجوع به تالیفات مطرح در زمینه سیره پیامبر (ص) و ائمه (ع) محتوا تعیین و به دانش آموزان ارائه شد.

فرضیات پژوهش

- ۱- آموزش سیره پیامبر (ص) و ائمه (ع) بر روی رفتارهای تخریب گرایانه دانش آموزان متوسطه دوم تاثیر گذار است.
- ۲- آموزش سیره پیامبر (ص) و ائمه (ع) بر روی بهزیستی روانشناختی دانش آموزان متوسطه دوم تاثیر گذار است.

یافته‌ها

در این قسمت به ترتیب فرضیات پژوهش ذکر و داده‌ها و یافته‌های مربوط به هر فرضیه تحلیل می‌شود:

۱. آموزش سیره پیامبر (ص) و ائمه (ع) بر روی رفتارهای تخریب گرایانه دانش آموزان متوسطه دوم تاثیر گذار است.

همانگونه که گفته شد، برای تحلیل سئوالات از تحلیل کوواریانس استفاده شد. بنابراین ابتدا پیش فرض‌های تحلیل کوواریانس یعنی توزیع نرمال داده‌ها، همگنی واریانس‌ها و همگنی ضریب شیب خط رگرسیونی مورد بررسی قرار گرفت. نتایج حاصل از آزمون کولمگروف اسمیروف برای بررسی توزیع نرمال داده‌ها و همگنی ضریب رگرسیون و همگنی واریانس‌ها در جدول شماره ۴ ارائه شده است.

جدول شماره ۴: پیش فرض‌های تحلیل کوواریانس

متغیرها		توزیع نرمال		همگنی ضریب رگرسیونی		همگنی واریانس‌ها	
	Z	sig	F	sig	F	sig	F
درون مدرسه ای	۰/۹۰	۰/۳۸	۰/۵۶	۰/۶۸	۱/۲۵	۰/۲۵	
برون مدرسه ای	۰/۷۵	۰/۶۲	۰/۷۸	۰/۵۱	۰/۸۳	۰/۷۷	

با توجه به نتایج جدول شماره ۴ می‌توان اذعان داشت؛ پیش فرض‌های توزیع نرمال داده‌ها، همگنی واریانس‌ها و همگنی ضریب رگرسیونی در تمام مولفه‌های رفتار تخریب گرایانه رعایت شده است. بنابراین می‌توان از تحلیل کوواریانس برای پاسخگویی به این سئوال استفاده کرد. در جدول شماره ۵ آمار توصیفی مولفه‌های رفتار تخریب گرایانه ارائه شده است.

جدول شماره ۵: آمار توصیفی مولفه‌های رفتار تخریب گرایانه

پس آزمون		پیش آزمون		گروه	متغیرها
انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار	میانگین		
۴/۰۵	۱۵/۴۸	۴/۵۸	۲۱/۱	آزمایش	رفتار تخریب گرایانه درون مدرسه ای
۵/۵۷	۱۹/۷۴	۵/۲۷	۱۸/۹۴	گواه	
۱/۷۲	۱۲/۲۶	۲/۷۷	۱۴/۹۶	آزمایش	رفتار تخریب گرایانه برون مدرسه ای
۳/۶۳	۱۶/۹۶	۳/۹۰	۱۶/۹۴	گواه	

در جدول شماره ۵ نتایج آمار توصیفی در پیش آزمون و پس آزمون در گروه گواه و آزمایش به تفکیک ارایه شده است. همانگونه که دیده می‌شود، تفاوت‌هایی بین میانگین‌ها در دو گروه در پیش آزمون و پس آزمون وجود دارد. برای اطمینان از اینکه این تغییرات نتایج مداخله آزمایشی است، از تحلیل کوواریانس استفاده شده است که نتایج در جدول شماره ۶ ارایه شده است.

جدول شماره ۶: نتایج حاصل از تحلیل کوواریانس

متغیرها	مجموع مجذورات	df	میانگین جذورات	F	sig
رفتار تخریب گرایانه درون مدرسه ای	۱۶/۱۳	۱	۱۶/۱۳	۳۷/۵۳	۰/۰۰۰۱
رفتار تخریب گرایانه برون مدرسه ای	۲۰/۰۸	۱	۲۰/۰۸	۵۳/۲۳	۰/۰۰۰۱

با توجه به نتایج به دست آمده از جدول شماره ۶ می‌توان گفت؛ آموزش سیره پیامبر (ص) و ائمه (ع) بر روی رفتار تخریب گرایانه درون مدرسه ای و برون مدرسه ای دارای تاثیر معنی دار در سطح ۰/۰۵ بوده است.

۲. آموزش سیره پیامبر (ص) و ائمه (ع) بر روی بهزیستی روانشناختی دانش

آموزان متوسطه دوم تاثیر گذار است.

برای تحلیل این سؤال هم از تحلیل کوواریانس استفاده شد. به این خاطر در ابتدا پیش فرض‌های تحلیل کوواریانس یعنی توزیع نرمال داده‌ها، همگنی واریانس‌ها و همگنی ضریب شیب خط رگرسیونی مورد بررسی قرار گرفت و نتایج حاصل در جدول شماره ۷ ارایه گردید.

جدول شماره ۷: پیش فرض‌های تحلیل کوواریانس

همگنی واریانس‌ها		همگنی شیب رگرسیونی		توزیع نرمال		متغیرها
sig	F	sig	F	sig	Z	
۰/۳۵	۱/۹۶	۰/۵۶	۰/۲۹	۰/۶۳	۰/۷۳	پذیرش خود
۰/۱۷	۲/۴۴	۰/۵۵	۰/۲۸	۰/۲۰	۱/۰۸	روابط مثبت
۰/۴۸	۰/۹۳	۰/۴۳	۰/۸۵	۰/۸۲	۰/۴۴	خودمختاری
۰/۵۴	۰/۷۴	۰/۲۱	۱/۵۸	۰/۷۱	۰/۶۵	تسلط بر محیط
۰/۶۲	۰/۴۱	۰/۲۸	۱/۱۲	۰/۳۴	۰/۹۴	زندگی هدفمند
۰/۷۰	۰/۲۵	۰/۱۲	۲/۱۵	۰/۳۸	۰/۸۷	رشد فردی
۰/۸۸	۰/۰۲	۰/۳۸	۰/۷۷	۰/۳۲	۰/۹۷	نمره کلی

با توجه به نتایج جدول شماره ۷ می‌توان گفت که پیش فرض‌های توزیع نرمال داده‌ها، همگنی واریانس‌ها و همگنی شیب رگرسیونی در تمام مولفه‌های سازنده بهزیستی روانشناختی و نمره کلی آن رعایت شده است. بنابراین می‌توان از تحلیل کوواریانس برای پاسخگویی به این سؤال استفاده کرد. در جدول شماره ۸ آمار توصیفی مولفه‌های بهزیستی روان شناختی ارائه شده است.

جدول شماره ۸: آمار توصیفی مولفه‌های بهزیستی روانشناختی

متغیرها	گروه	پیش آزمون		پس آزمون	
		میانگین	انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار
پذیرش خود	آزمایش	۲/۲۶	۰/۵۱	۳/۱۱	۰/۶۱
	گواه	۲/۵۴	۰/۵۰	۲/۲۹	۰/۵۰
روابط مثبت با دیگران	آزمایش	۳/۰۱	۰/۴۸	۴/۲۴	۰/۵۱
	گواه	۲/۹۷	۰/۴۵	۲/۵۰	۰/۴۴
خودمختاری	آزمایش	۲/۲۵	۰/۵۱	۲/۴۲	۰/۵۰
	گواه	۲/۴۱	۰/۵۰	۲/۵۰	۰/۵۰
تسلط بر محیط	آزمایش	۲/۶۶	۰/۴۵	۲/۶۵	۰/۵۱
	گواه	۲/۵۷	۰/۴۴	۲/۷۰	۰/۴۷

جدول شماره ۸: آمار توصیفی مولفه‌های بهزیستی روانشناختی

متغیرها	گروه	پیش آزمون		پس آزمون	
		میانگین	انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار
زندگی هدفمند	آزمایش	۳/۳	۰/۶۱	۴/۱۲	۰/۶۰
	گواه	۲/۹۹	۰/۶۰	۳/۱۸	۰/۶۰
رشد فردی	آزمایش	۲/۷۸	۰/۵۴	۳/۶۷	۰/۵۹
	گواه	۲/۸۸	۰/۵۴	۲/۸۵	۰/۶۰
نمره کلی بهزیستی روانشناختی	آزمایش	۲/۷۷	۰/۶۱	۳/۶۸	۰/۶۴
	گواه	۲/۷۲	۰/۶۰	۲/۶۷	۰/۶۲

در جدول شماره ۸ نتایج آمار توصیفی در پیش آزمون پس آزمون در گروه گواه و کنترل به تفکیک ارائه شده است. همانگونه که دیده می‌شود، تفاوت‌هایی بین میانگین‌ها در دو گروه در پیش آزمون و پس آزمون وجود دارد. برای اطمینان از اینکه این تغییرات نتایج مداخله آزمایشی است، از تحلیل کوواریانس استفاده شده است که نتایج در جدول شماره ۹ ارائه شده است.

جدول شماره ۹: نتایج تحلیل کوواریانس مولفه‌های بهزیستی روانشناختی

متغیرها	مجموع مجدورات	df	میانگین جذورات	F	sig
پذیرش خود	۱۱/۲۱	۱	۱۱/۲۱	۲۵/۵۳	۰/۰۰۰۱
روابط مثبت با دیگران	۲۱/۷۱	۱	۲۱/۷۱	۱۸/۴۱	۰/۰۰۰۱
خودمختاری	۰/۴۸۶	۱	۰/۴۸۶	۰/۹۱	۰/۳۴
تسلط بر محیط	۰/۵۲۶	۱	۰/۵۲۶	۱/۲۱	۰/۳۱
زندگی هدفمند	۱۳/۸۸	۲	۱۳/۸۸	۳۱/۸۰	۰/۰۰۰۱
رشد فردی	۴۸/۱۹	۱	۴۸/۱۹	۹۱/۶۳	۰/۰۰۰۱
نمره کلی بهزیستی روانی	۱۳/۱۸	۱	۱۳/۱۸	۲۱/۲۰	۰/۰۰۰۱

با توجه به نتایج به دست آمده از جدول شماره ۹ می‌توان اذعان داشت؛ آموزش سیره پیامبر (ص) و ائمه (ع) بر روی مولفه‌های بهزیستی روانشناختی و نمره کلی آن به جز خودمختاری و تسلط بر محیط در سطح ۰/۰۵ دارای تاثیر معنی دار است.

نتیجه گیری و پیشنهادها

از آنجایی که امروزه مسئله رفتارهای خرابکارانه دانش آموزان همچنان به عنوان یکی از دغدغه‌های اولیای مدرسه و خانواده‌ها محسوب می‌شود و همچنین بحث بهزیستی روانشناختی در زندگی دانش آموزان نقش حیاتی ایفا می‌کند، در پژوهش حاضر به بررسی تاثیر آموزش سیره پیامبر (ص) و ائمه اطهار (ع) بر روی رفتار تخریب گرایانه و بهزیستی روانشناختی دانش آموزان دوره متوسطه دوم شهرستان نجف آباد با روش آزمایشی پرداخته شد. همانطور که گفته شد با توجه به اینکه در سال تحصیلی مذکور به دلیل شیوع بیماری کوید ۱۹ مدارس در تمامی مقاطع به صورت مجازی (آنلاین و آفلاین) کلاس‌های خود را برگزار می‌کردند؛ در این پژوهش نیز به ناچار برنامه دوره‌های آموزشی سیره پیامبر (ص) و ائمه اطهار (ع) به صورت کلاس‌های مجازی و در بستر اپلیکیشن شاد بر روی گروه آزمایش اجرا شد.

با اجرای برنامه آموزش بر روی گروه آزمایش ابتدا در ارتباط با فرضیه اول پژوهش، نتایج نشان داد که آموزش سیره پیامبر اکرم (ص) و ائمه اطهار (ع) منجر به کاهش رفتار تخریب گرایانه درون مدرسه ای و برون مدرسه ای می‌شود. در توضیح بیشتر باید اذعان داشت؛ طبق نتایج این تحقیق به نظر می‌رسد در بعد درون مدرسه به عنوان یکی از مولفه‌های رفتار تخریب گرایانه، اجرای برنامه آموزش سیره پیامبر (ص) و ائمه اطهار (ع) برای دانش آموزان در مراکز آموزشی موجب کاهش رفتارهایی همچون تخریب اموال مدرسه و صدمه زدن به آنها مثل بخاری، کولر، پنکه، آبسردکن، میز معلم و نیمکت و ... می‌شود. یا همچنین با اجرای برنامه آموزشی فوق، می‌توان انتظار داشت، در درون مدرسه کمتر شاهد رفتارهای خرابکارانه توسط دانش آموزان همچون شکستن شیشه، در و پنجره و روشنایی‌های مدرسه، آسیب رساندن به دیوارها و نمای بیرونی مدرسه، برداشتن وسایل مدرسه و همکلاسی‌ها و نوشتن شعر و یادگاری روی دیوار یا میز و نیمکت مدرسه بود. در بعد برون مدرسه نیز به عنوان یکی دیگر از مولفه‌های رفتار تخریب گرایانه، طبق یافته‌های پژوهش حاضر می‌توان اذعان داشت؛ اجرای برنامه آموزش سیره پیامبر (ص) و ائمه اطهار (ع) برای دانش آموزان سبب کاهش رفتارهای خرابکارانه همچون شکستن شیشه، در و پنجره و روشنایی‌های اماکن عمومی، آسیب رساندن به دیوارها و نمای اماکن عمومی،

کندن تراکت‌های تبلیغاتی و آگهی‌های ترحیم، نوشتن شعر و یادگاری روی دیوار با وسایل مربوط به اماکن عمومی، چیدن گل و کندن بوته‌ها در فضای سبز و پارک‌ها، لگد زدن یا خط انداختن به ماشین دیگران، خسارت زدن به اموال متعلق به والدین یا یکی از اعضای خانواده و پرت کردن آشغال در خیابان یا هر مکان دیگری می‌شود. در مقایسه با تحقیقات صورت گرفته، بررسی‌ها گویای این است که نتایج این پژوهش تا حدودی با یافته تحقیق قره داغی و دیگران (۱۳۹۱) همسو است. چون آنها نشان دادند که هر چه دانش آموزان در جهت گیری مذهبی درونی نمره بالاتری کسب کنند، رفتارهای پرخطر در آنها کمتر می‌شود. همچنین نتایج پژوهش حاضر با تحقیق دمام و گراوند (۱۳۹۸) تا حدودی همسو است. آنها آشکار ساختند که متغیرهای پایبندی به ارزش‌ها و هنجارهای مذهبی و قانونی و میزان استفاده از رسانه‌ها تاثیر معناداری بر رفتارهای تخریب گرایانه نوجوانان پسر دارد. پس می‌توان نتیجه گرفت؛ با برگذاری دوره‌های آموزشی برای دانش آموزان درباره سبک زندگی پیامبر اکرم (ص) و ائمه اطهار (ع) می‌توان به دانش آموزان در قالب داستان گویی و یا کلیپ‌های آموزشی نشان داد که آن بزرگواران در برخورد با دیگران و حفظ و نگهداری از بیت المال چگونه متعهدانه رفتار می‌کردند تا از این طریق، بتوان با الگوسازی، رفتارهای تخریبی دانش آموزان را کنترل کرد.

در ارتباط با فرضیه دوم پژوهش نیز یافته‌ها نشان داد که آموزش سیره پیامبر (ص) و ائمه (ع) تاثیر معنی داری بر روی مولفه‌های بهزیستی روانشناختی و نمره کلی آن به جز خودمختاری و تسلط بر محیط دارد. ابتدا در ارتباط با دو مولفه خودمختاری و تسلط بر محیط لازم است قدری بیشتر تامل کرد؛ اینکه چرا با وجود اجرای برنامه آموزشی برای دانش آموزان و آشنا کردن آنها با آموزه‌های تربیتی پیامبر و ائمه اطهار (ع)، همچنان در استقلال و تسلط آنها بر محیط تاثیری دیده نشد. البته در این زمینه ممکن است در دوره آموزشی و اجرای برنامه، کم و کاستی‌هایی وجود داشته و موجب چنین نتیجه‌ای باشد. به هر حال جهت تایید نتایج تحقیق، لازم است مجدد تحقیقاتی در این راستا صورت پذیرد یا اینکه در باره چرایی چنین نتایجی هم می‌توان تحقیقاتی را انجام داد. لذا علارغم عدم تاثیر برنامه آموزشی بر روی مولفه‌های نامبرده، در اکثر مولفه‌های بهزیستی روانشناختی همچون پذیرش خود، هدفمندی در زندگی، رشد فردی و روابط مثبت با دیگران رابطه معناداری مشاهده شد. بطوریکه طبق یافته‌های پژوهش حاضر می‌توان ادعا کرد در

ارتباط با بعد پذیرش خود به عنوان یکی از مولفه‌های بهزیستی روانشناختی، اجرای برنامه آموزش سیره پیامبر (ص) و ائمه اطهار (ع) برای دانش آموزان در موسسات آموزشی، منجر می‌شود تا دانش آموزان از آنچه در جریان زندگی برای آنها روی داده یا می‌دهد خشنود و رضایت داشته، و به قابلیت‌ها و توانمندی‌های خود باور و امیدوار باشند. یا در بعد روابط مثبت با دیگران، اجرای برنامه آموزش سیره پیامبر (ص) و ائمه اطهار (ع) برای دانش آموزان می‌تواند موجب بخشندگی و علاقمندی دانش آموزان به دیگران و عامل حفظ روابط صمیمی او با اطرافیان باشد و روابط خیلی گرم و همراه با اعتماد زیادی را با دیگران تجربه نمایند. در بعد رشد فردی به عنوان مولفه دیگر بهزیستی روانشناختی، اجرای برنامه آموزشی برای دانش آموزان می‌تواند عامل رشد شخصی آنها باشد بطوریکه از تجارب جدید و چالش برانگیز استقبال نمایند و یا موجب می‌شود تا نگاه دانش آموزان به زندگی یک فرآیند مستمر یادگیری، تغییر و رشد بوده و در تلاش برای ایجاد بهبودی و تغییرات زیاد در زندگی باشند. اجرای برنامه آموزشی بر روی دانش آموزان همچنین باعث تقویت و ارتقای هدفمندی دانش آموزان در زندگی می‌شود تا آنها در زندگی دچار و گرفتار روزمرگی و عادت نشوند و حس پوچی به آنها دست ندهد و همیشه با تلاش و کوشش و بالفعل کردن توانمندی‌های خود به دنبال دستیابی به اهداف خود باشند. لازم به ذکر است نتایج این قسمت از پژوهش نیز با یافته‌های تحقیق برزگر بفرویی (۱۳۹۳)، پیری الله لو و دیگران (۱۳۹۹) و مرحمتی و فولادچنگ (۱۳۹۶) تا حدودی همسو است. چون همه این تحقیقات نشان دادند که معنویت درمانی و هوش معنوی در ارتقاء بهزیستی روانشناختی و عملکرد تحصیلی دانش آموزان نقش اساسی ایفاء می‌کند.

بنابراین بخاطر اینکه آموزش سیره پیامبر اسلام (ص) و ائمه اطهار (ع) در کاهش رفتارهای تخریب گرایانه و تقویت و افزایش بهزیستی روانشناختی دانش آموزان موثر است، پس پیشنهاد می‌شود که در محتوای آموزش دوره‌های تحصیلی حجم بیشتری از کتاب‌ها به آموزش سیره عملی پیامبر و ائمه اطهار (ع) اختصاص داده شود تا دانش آموزان به خصوص در دوره متوسطه که با بحران بلوغ و مشکلات هویتی مواجه هستند، بتوانند با آشنایی با سبک زندگی پیامبر (ص) و امامان (ع)، از نحوه برخورد و رفتار مثبت آن بزرگواران در باب تعامل با دیگران و حفظ و نگهداری از بیت المال الگوبرداری و به شیوه زندگانی آنها تمسک جویند تا در محیط درونی و

بیرونی مدرسه رفتارهای هنجارین از خود نشان دهند و در حفظ و نگهداری اموال بیت المال و اطرافیان و دوستان از بقیه پیشی گرفته و به دنبال ایجاد روابط مثبت با دیگران باشند و در نهایت در زندگی هدفمند، و در مسیر تحقق و دستیابی اهداف خویش استعدادها و توانمندی‌های بلقوه خود را رشد، و کنترل جریان امور حاکم بر زندگی پیرامون خود را بدست آورند.

فهرست منابع

- افشانی، علیرضا؛ جواهرچیان، ندا. (۱۳۹۵). بررسی نقش بیگانگی اجتماعی در وندالیسم در بین دانش‌آموزان دوره اول و دوم متوسطه شهر یزد، پژوهش‌های راهبردی مسائل اجتماعی ایران، ۵(۲)، ۱-۲۴.
- ایروانی، جواد؛ عمادی، علی. (۱۳۹۲). واکاوی چارچوب و شاخصه‌های اعتماد به نفس در پرتو آموزه‌های قرآنی، آموزه‌های قرآنی، ۲۳(۱۸)، ۲۵-۵۰.
- ایرانمنش، وحیدرضا؛ نجفی، محمد؛ بهرامی، حمزه علی؛ نصرتی هشی، کمال (۱۳۹۶). بررسی تطبیقی تربیت اخلاقی در شاهنامه فردوسی با نگاه به آموزه‌های تربیتی در قرآن کریم، پژوهش نامه تربیت تبلیغی، ۱۵(۱۶)، ۱۰۵-۱۴۳.
- اشرف سمنانی، بهروز. (۱۳۹۸). وندالیسم؛ معضل همیشگی شهرهای بزرگ، ایرنا: لینک خبر: <https://www.irna.ir/news/83547554/%D9%88%D9%86%D8%AF%D8%A7%D9%84%DB%8C%D8%B3%D9%85-%D9%85%D8%B9%D8%B6%D9%84-%D9%87%D9%85%DB%8C%D8%B4%DA%AF%DB%8C-%D8%B4%D9%87%D8%B1%D9%87%D8%A7%DB%8C-%D8%A8%D8%B2%D8%B1%DA%AF>
- برزگر بغروی، کاظم. (۱۳۹۳). اثربخشی آموزش معنویت درمانی از دیدگاه اسلام بر بهزیستی روانشناختی و عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان دختر، فصلنامه علمی - ترویجی اخلاق، ۱۰(۳۸)، ۱۲۶-۱۵۲.
- بزرگی، محمد رضا. (۱۳۸۷). آسیب‌شناسی اجتماعی انحرافات اجتماعی از منظر اسلام، مجله کتاب ماه علوم اجتماعی، ۷، ۱۰۱-۱۰۸.
- پیری‌لله‌لو، جمال؛ پناه‌علی، امیر؛ اقدسی، علی‌تقی. (۱۳۹۹). اثربخشی معنویت درمانی مبتنی بر خودآگاهی بر بهزیستی روانشناختی و ابراز وجود، فصلنامه پژوهش‌های نوین روانشناختی، ۱۵(۵۹)، ۳۰-۴۸.
- ثروت یاری، کارو؛ یوسفی، فایق؛ والیزاده اردلان، پویا؛ رسولی، محمد عزیز؛ حسینی، ساعد؛ قادری، مهدی؛ و همکاران.. (۱۳۹۸). بررسی شیوع افسردگی و ناامیدی و رابطه آن بر گرایش به سوء مصرف مواد مخدر در دانش‌آموزان دبیرستان‌های شهرستان دیواندره در سال ۱۳۹۷، مجله روانشناسی و روانپزشکی شناخت، ۶(۵)، ۱-۱۳.
- جباری، محمد رضا. (۱۳۹۷). راهکارهای مقابله با آسیب‌های اجتماعی در سیره اهل بیت (ع)، مطالعات اسلامی آسیب‌های اجتماعی، ۱(۱)، ۱۳۵-۱۶۰.
- حاجی ده‌آبادی، محمدعلی؛ حسینی زاده، سیدعلی. (۱۳۸۵). بررسی مسائل تربیتی جوانان در روایات، تهران: مرکز مطالعات فرهنگی شهر تهران.

دما دم، زیبا؛ گراوند، فاطمه. (۱۳۹۸). بررسی جامعه‌شناختی عوامل اجتماعی مؤثر بر گرایش نوجوانان به وندالیسم (مورد مطالعه: نوجوانان پسر مقطع متوسطه شهرستان شوش)، نشریه پاسداری فرهنگی انقلاب اسلامی، ۱۶۸-۱۳۷، (۱۹)۹.

داودی، محمد؛ حسینی زاده، سیدعلی (۱۳۸۹). سیره تربیتی پیامبر (ص) و اهل بیت (ع)، تهران: سمت. ریاحی، فروغ؛ ایزدی مزیدی، مریم؛ تشکری، اشرف؛ منصور، لیلا. (۱۳۹۶). شیوع افسردگی در دانش آموزان دختر دبیرستانی شهرستان کوهدشت، مجله علمی پزشکی جندی شاپور، ۴۳۳-۴۴۲، (۴)۱۶.

رسولیان، احمد؛ صادقی، رضا (۱۳۹۹). سیره عملی پیامبر در تعلیم و تربیت، دومین همایش بین المللی فقه و حقوق و پژوهش‌های دینی.

سپهوند، رضا؛ عارف نژاد، محسن؛ فتحی چگنی، فریبرز؛ سپهوند، مهدیه. (۱۳۹۹). شناسایی و تبیین اثرگذارترین و اثرپذیرترین مؤلفه‌های مؤثر بر گرایش دانش آموزان به وندالیسم با روش دیمتل فازی (مورد مطالعه: دانش آموزان مقطع متوسطه شهرستان خرم‌آباد)، فصل‌نامه پژوهش‌های کاربردی روانشناختی، ۱۱(۲)، ۱۸۱-۲۰۸.

سجادی، سیدابراهیم (۱۳۸۸). قرآن و بازتاب تربیتی روابط چهارگانه انسان. پژوهش‌های قرآنی، ۱۵، ۵۹-۶۰.

صفی‌الحسینی، فاطمه سادات؛ ساکی، مریم؛ حامدی، اندیشه؛ سعادت، حسن؛ لشکردوست، حسین. (۱۳۹۶). شیوع افسردگی در دانش آموزان دبیرستان‌های دخترانه شهر بجنورد در سال ۱۳۹۴، مجله علوم پزشکی خراسان شمالی، ۴(۹)، ۴۲-۴۸.

فلاحیان، رویا؛ آقایی، اصغر؛ آتش پور، سیدحمید؛ کاظمی، آذر. (۱۳۹۳). تاثیر آموزش بهزیستی روان شناختی بر سلامت روان دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد خوراسگان (اصفهان)، دانش و پژوهش در روان شناسی کاربردی، ۱۵(۲)، ۱۴-۲۴.

فرزانه، جواد؛ عجم، علی اکبر. (۱۳۹۵). داستان‌هایی برای برنامه فلسفه برای کودکان مبتنی بر تفکر انتقادی، پژوهش در برنامه ریزی درسی، ۲۱(۴۸)، ۱۰۶-۱۱۸.

قاسم زاده اجیرلو، اسلام؛ معینی، سید رضا؛ کرم پور، روزا. (۱۳۹۹). بررسی تجارب زیسته مربیان و دانش آموزان دبیرستان‌های شهر پارس آباد از وندالیسم، جامعه پژوهی فرهنگی، ۱۱(۱)، ۹۵-۱۲۴.

قره داغی، علی؛ زمستانی، مهدی؛ ولیئی، زهره. (۱۳۹۹). بررسی رابطه بین عملکرد خانواده و تنظیم شناختی هیجان با بهزیستی روان‌شناختی دانش‌آموزان، روان شناسی مدرسه، ۹(۲)، ۱۰۸-۱۲۲.

قره داغی، علی؛ محمودی، جعفر؛ اصل فتاحی، بهرام (۱۳۹۱). پیش بینی رفتارهای پرخطر بر اساس جهت گیری مذهبی و سبک مقابله ای در دانش آموزان دختر دوره متوسطه شهرستان مرنند، زن و مطالعات خانواده، ۴(۱۵)، ۱۴۹-۱۶۶.

- کریمی منجرموئی، یزدان؛ فرهمند، مهناز. (۱۳۹۵). وندالیسم و جوانان (مطالعه موردی جوانان ۱۵-۲۰ ساله شهر لردگان)، *مطالعات توسعه اجتماعی-فرهنگی*، ۵ (۲)، ۱۸۷-۲۰۶.
- کریمی، مرتضی. (۱۳۹۳). بررسی تأثیر آموزش گروهی مهارت‌های کنترل خشم بر اساس آموزه‌های اسلامی بر پرخاشگری دانش آموزان، *فصلنامه پژوهش در مسائل تعلیم و تربیت اسلامی*، ۲۲(۲)، ۹۹-۱۱۴.
- میرخلیلی، سیدمحمود. (۱۳۸۸). *راهکارهای پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی از منظر امام سجاد (ع)*، تهران: سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی.
- مکرم، فاطمه؛ کاظمی، رضا؛ تکلوی، سمیه. (۱۴۰۰). اثربخشی آموزش مهارت‌های هیجانی-اجتماعی بر شایستگی هیجانی/اجتماعی و بهزیستی روانشناختی دختران تک والد، *رویش روان شناسی*، ۱۰(۱)، ۱۴۵-۱۵۴.
- معتمدی، عبدالله. (۱۳۹۲). سبک زندگی مطلوب بر اساس دیدگاه ارتباطی (ارتباط انسان با خود، خداوند، دیگران و طبیعت)، *فصلنامه فرهنگ مشاوره و روان درمانی*، ۱۳، ۱۲۵-۱۴۲.
- محمدی، جمیله؛ رسولی زاده طباطبایی، کاظم؛ جانیزرگی، مسعود؛ پسندیده، عباس؛ ثالثی، محمود. (۱۳۹۷). تبیین عوامل مؤثر بر کاهش علائم افسردگی از منظر دین اسلام: یک تحلیل محتوای کیفی، *مجله طب نظامی*، ۲۰(۲)، ۱۳۴-۱۴۴.
- مرحمتی، زهرا؛ فولادچنگ، محبوبه. (۱۳۹۶). اثربخشی آموزش مهارت‌های زندگی با رویکرد اسلامی بر بهزیستی روان شناختی یادگیرندگان، *مسائل کاربردی تعلیم و تربیت اسلامی*، ۲(۲) (پیاپی ۳)، ۹۱-۱۱۲.
- نیاصادق، قدرت؛ حسینی، سیدحمید؛ وکیلیان، منوچهر. (۱۳۹۷). بررسی استقلال فرزندان از دیدگاه اسلام در خانواده با تأکید بر آموزش حقوق شهروندی، *مجله اخلاق زیستی*، ۸(۱)، ۱۵۷-۱۶۹.
- نادری اثر، محمدحسن؛ احدی، حسن؛ بهرامی، هادی؛ حاتمی، حمیدرضا. (۱۳۹۶). اثربخشی آموزش گروهی هوش معنوی بر بهزیستی روان شناختی در دانش آموزان دوره دبیرستان، *توسعه آموزش جنسی شاپور*، ۸(ویژه نامه)، ۱۲۳-۱۲۹.
- نیستانی، محمدرضا (۱۳۹۵). *ما در باران خواهیم ماند: نقد حال اصحاب دانش*، اصفهان: انتشارات پارمانا.
- نبوی، سیدعبدالحسین؛ سالمیان، سهام؛ حبیبیان، بهار. (۱۳۹۱). عوامل مؤثر بر رفتار وندالیستی در میان دانش آموزان مقطع متوسطه شهرستان اهواز، *مطالعات توسعه اجتماعی-فرهنگی*، ۱(۳)، ۹۸-۱۳۵.
- Alivernini, F., Cavicchiolo, E., Manganelli, S., Chirico, A., & Lucidi, F. (2019). Students' psychological well-being and its multilevel relationship with immigrant background, gender, socioeconomic status, achievement, and class size, *School Effectiveness and School Improvement*, 31(2), 1-20.
- Abu humaidan, Y. (2003). *Behavioral Modification*, Amman: Dar Almada Llkhadamat Almatbaie.
- Bandora, A. (1973). *Aggression: A Social Learning Analysis*, NY: Prentice Hall.
- Bano, S., Cisheng, W., Khan, A., & Khan, N_A_ (2019)_ WhatsApp use and student's psychological well-being: Role of social capital and social integration. *Children and Youth Services Review*, 103, 200-208. doi:10.1016/j.childyouth.2019.06.002

- Fechbach, S. (1970). **Aggression, Carmichaels Manual of Child Psychology**, Volume 2, New York: John Wiley and Sons.
- Johnson, D. W., & R. T. Johnson. (2004). **Cooperation and the Use of Technology, In Handbook of Research on Educational Communications and Technology**, edited by D. H. Jonassen, 2nd ed., 785–811. Mahwah, NJ: Erlbaum.
- Hanson, J. M., Trolan, T. L., Paulsen, M. B., & Pascarella, E. T. (2016). Evaluating the influence of peer learning on psychological well-being, **teaching in Higher Education**, 21(2), 191–206. doi:10.1080/13562517.2015.1136274
- Kruzhkova, O. V., Vorobyeva, I. V., Zhdanovac, N. E., Ljovkinab, A. O. (2018). Adolescent Vandalism: The Role of the Parent-Child Relationship in the Development of Destructive Behavior, **Psychology in Russia: State of the Art**, 11(3), 168-182.
- Lukács, Andrea. (2021). The impact of physical activity on psychological well-being and perceived health status during coronavirus pandemic in university students, **Journal of King Saud University - Science**, 33(6), 1-5.
- Peterson, C., Seligman, ME., & Vaillant, G.E. (1988). Pessimistic explanatory style is a risk factor for physical illness: a thirty-five-year longitudinal study, **Journal of Personality and Social Psychology**, 55(1), 23-27.
- Ryff, C. D. (1989). Happiness is everything, or is it? Explorations on the Meaning of Psychological Well-Being, **Journal of Personality and Social Psychology**, 57 (6), 1069–1081.
- Ryff, C. D., & Singer, B. H. (2008). Know thyself and become what you are: A eudaimonic approach to psychological well-being, **Journal of Happiness Studies: An Interdisciplinary Forum on Subjective Well-Being**, 9(1), 13–39. <https://doi.org/10.1007/s10902-006-9019-0>
- Ryff, C. D. (1995). Psychological Well-Being in Adult Life, **Current Directions in Psychological Science**, 4 (4), 99–104.
- Ryff, C. D., & C. L. Keyes. (1995). The Structure of Psychological Well-Being Revisited, **Journal of Personality and Social Psychology**, 69 (4), 719–726.
- Scheffer, C., & Mellman, H. (1989). **Children and Adolescents Problems**, Amman: Dar Almasira.
- Seligman, M. E. P. (2002). **Authentic happiness: using the new positive psychology to realize your potential for lasting fulfillment**, New York: The free press.
- Thawabieh, A. M., & Al-rofo Mohammed Ahmad. (2010). Vandalism at Boys Schools in Jordan, **International Journal of Educational Sciences**, 2(1), 41–46. doi:10.1080/09751122.2010.11889999
- Vilalta, C., & Fondevila, G. (2017). School Vandalism in Mexico, **Journal of School Violence**, 17(7), 1-13.
- Yahya, K. (2003). **Behavior Control for Emotional and Behavioral Disabled Persons in Classroom**, Cairo: Dar Alfikr.

